

Загалом складається досить двозначна ситуація, коли мільйони іноземців законно мешкають на території ЄС, працюють на користь ЄС, сплачують податки та інші соціальні платежі так само, як і громадяни ЄС, і при цьому мають обмежені права в ЄС. Як було докладніше розглянуто в темі 8, громадяни інших держав лише дуже обмежено користуються свободою пересування громадян ЄС (головним чином – як члени сімей громадян ЄС).

Об'єктивно така ситуація навряд чи зміниться доти, доки існує величезна економічна різниця між країнами ЄС та іншими державами. Здається, що наразі єдине, на що можуть сподіватися громадяни інших держав у ЄС – це надання дедалі більшої значущості принципу фундаментальних прав людини в праві ЄС, бо це означатиме, що будь-який акт чи дії повинні перевірятися для з'ясування, чи не порушують вони базових прав людини, а відтак – й іноземців.

§ 19.4. Права громадян третіх країн на Внутрішньому ринку Європейського Союзу

Договір про діяльність ЄС поширює свободи Внутрішнього ринку ЄС (свободи вільного пересування працівників, капіталу, ділового застосування та надання послуг) винятково на громадян ЄС¹. Отже, громадяни інших держав (включаючи громадян України) не мають права доступу до свобод Внутрішнього ринку ЄС, окрім деяких випадків (схема 19), що означені:

1) у первинному законодавстві ЄС (установчих договорах ЄС), вторинному законодавстві ЄС, міжнародних угодах ЄС;

2) у законодавстві ЄС, що регулює становище громадян ЄС (як і членів їх родини);

3) у двосторонніх угодах, угодах про асоціацію між ЄС та іншими країнами, угодах про доступ до Внутрішнього ринку ЄС на умовах взаємності.

---

¹ Стаття 21 Договору про діяльність ЄС окремо визначає право на вільний рух та постійне проживання на території держав-членів ЄС, ст. 45 Договору про діяльність ЄС – право на вільний рух, ст. 49 Договору про діяльність ЄС – право вільного застосування, ст. 56 Договору про діяльність ЄС – на надання послуг щодо громадян ЄС.

Загалом держави-члени ЄС мають виключну компетенцію щодо надання доступу громадянам інших держав до власної території, тому права громадян інших держав на в'їзд до держави-члена ЄС, вільне пересування у межах ЄС та право на здійснення економічної діяльності регулюються імміграційним та іншим законодавством кожної окремої держави-члена ЄС, з якою громадянин іншої держави вступає в правовідносини. Але права громадян інших країн в ЄС з користування свободами Внутрішнього ринку ЄС залежать від того, чи належить громадянин іншої держави до сім'ї громадянина ЄС та чи має він дозвіл на постійне (довготермінове) проживання в державі-члені ЄС. В останніх випадках громадяни інших держав можуть користуватися законодавством ЄС, положеннями двосторонніх угод між ЄС та країною громадянства суб'єкта правовідносин.

У цілому права громадян третіх країн на доступ до свобод Внутрішнього ринку ЄС класифікуються за такими ознаками:

- 1) правове становище фізичних та юридичних осіб третіх країн в ЄС згідно з положеннями двосторонніх угод між іншими країнами та ЄС;
- 2) правове становище громадян третіх країн, що є членами родини громадянина ЄС;
- 3) правове становище громадян третіх країн, що є працівниками компаній, зареєстрованих в ЄС; .
- 4) доступ фізичних та юридичних осіб третіх країн до свобод Внутрішнього ринку ЄС згідно з двосторонніми угодами між ЄС та іншими державами.

§ 19.4.1. Правове становище фізичних та юридичних осіб третіх країн в ЄС згідно з положеннями двосторонніх угод між іншими державами та ЄС

Права громадян третіх країн в ЄС на в'їзд та користування свободами Внутрішнього ринку ЄС відрізняються залежно від характеру двосторонніх угод між країною громадянства та ЄС. Деякі угоди поліпшують доступ громадян інших держав до території ЄС та поширюють на них деякі свободи Внутрішнього ринку ЄС (Угода про створення Європейського Економічного Простору (ЄЕП), Угоди про асоціацію). УА між Україною і ЄС є двосторонньою угодою, яка регулює

правове становище українських фізичних та юридичних осіб в ЄС. Слід зазначити, що УА не має на меті набуття членства України в ЄС, але за умовами УА деякі свободи Внутрішнього ринку ЄС поширюються на українських фізичних та юридичних осіб. Наприклад, УА запроваджує національний режим щодо ставлення до українських працівників (заборона дискримінації на підставі громадянства, умов праці, винагороди або звільнення)¹. Також ЄС і Україна намагатимуться посилити мобільність українських громадян в ЄС шляхом скасування візового режиму та посилити мобільність українських працівників в ЄС². Загалом кожна окрема держава-член ЄС зберігає виключну компетенцію з надання доступу на власну територію фізичних та юридичних осіб інших держав, і це питання практично не регулюється на рівні ЄС, крім кількох резолюцій рекомендаційного характеру, прийнятих Радою ЄС, зокрема: Резолюцією 1993 р. про возз'єднання родини та Резолюцією 1994 р. про доступ до зайнятості громадян інших країн – довготермінових резидентів в ЄС³, Резолюцією 1994 р. про доступ громадян інших країн до ЄС з метою зайнятості та надання послуг⁴, Резолюцією 1994 р. про статус підприємців⁵, Резолюцією 1994 р. про статус студентів у державах-членах ЄС⁶, Резолюцією 1997 р. про боротьбу з фіктивними шлюбами⁷ та Резолюцією 1996 р. про статус довготривалих резидентів з інших країн в ЄС⁸.

Наприклад, за умовами Резолюції про прийняття громадян третіх країн до ЄС з метою зайнятості та надання послуг органи влади держави-члена ЄС не мають права відмовити громадянину третьої країни у працевлаштуванні, якщо робоче місце не може бути зайнято громадянином ЄС. Таким чином, українські громадяни мають право вільно-

¹ Див.: Ст. 17 УА між Україною і ЄС.

² Див.: Ст.ст. 18–19 УА між Україною і ЄС.

³ Див.: Резолюція 1993 р. про возз'єднання родини (Minutes of the Home Affairs Council, June 1993, SN2828/1/93) та Резолюція 1994 р. про доступ до зайнятості громадян інших країн – довготермінових резидентів в ЄС (Minutes of the Home Affairs Council, June 1994, EN 7760/94).

⁴ Див.: Резолюція 1994 р. про доступ громадян інших країн до ЄС з метою зайнятості та надання послуг (О. J. 1996 C74/3).

⁵ Див.: Резолюція 1994 р. про статус підприємців (О. J. 1996 C274/7).

⁶ Див.: Резолюція 1994 р. про статус студентів в державах-членах ЄС (О. J. 1996 C274/10).

⁷ Див.: Резолюція 1997 р. про боротьбу з фіктивними шлюбами (О. J. 1997 C382/1).

⁸ Див.: Резолюція 1996 р. про статус довготривалих резидентів з інших країн в ЄС (О. J. 1996 C80/2).

го в'їзду до держави-члена ЄС та право на отримання дозволу на працевлаштування та довготермінове проживання винятково як члени родини громадянина ЄС, як працівники компанії, зареєстрованої в державі-члені ЄС, або згідно з положенням УА.

§ 19.4.2. Правове становище громадян третіх країн, що є членами сім'ї громадянина ЄС

За Директивою 2004/38 та Регламентом 492/2011¹ члени сім'ї громадянина ЄС користуються значними правами, наданими згідно з правом ЄС незалежно від їх громадянства. До «членів сім'ї громадянина ЄС» належать інший з подружжя та діти віком до 21 року чи утриманці – члени родини громадянина ЄС. Громадяни інших країн (включаючи Україну) з таким статусом користуються правом в'їзду до будь-якої держави-члена ЄС з метою приєднання до працівника-громадянина ЄС, хоча держава-член ЄС, до якої подорожує громадянин іншої країни, має право вимагати наявності в'їздної візи. Під поняттям «*подружжя*» право ЄС розуміє винятково осіб, які перебувають в офіційному шлюбі², але можуть проживати окремо (перебувати у так званому стані *сепарації*)³. Громадяни інших країн – члени сім'ї громадян ЄС можуть залишатися на території держави-члена ЄС після смерті громадянина ЄС чи розлучення з ним. Директива надає право членам сімей громадян ЄС працювати та займатися підприємницькою діяльністю в державі-члені ЄС, де працює чи перебуває громадянин ЄС. Крім того, на членів сімей громадян ЄС поширюються права громадян держави-члена перебування на освіту та інші соціальні пільги.

Директива 2004/38 поширює права громадян інших держав-членів сімей працівників ЄС на членів сімей усіх громадян ЄС незалежно від їх економічного статусу.

У випадку, коли члени сім'ї громадянина ЄС (громадяни третіх країн) знаходяться на території держави-члена більше 3 місяців, вони можуть бути зобов'язані отримати дозвіл на проживання в цій державі-члені.

---

¹ Див.: Регламент 492/2011 від 5 квітня 2011 р. (О. J. 2011 L141/1).

² Див.: Справа 59/85, *Netherlands v. Reed* (1986) ECR 1283.

³ Див.: Справа, 267/83, *Diatta v. Land Berlin* (1985) ECR 567.

§ 19.4.3. Правове становище громадян третіх країн, що є працівниками компаній, зареєстрованих в ЄС

Громадяни третіх країн, найняті компанією, зареєстрованою в будь-якій державі-члені ЄС, мають право вільного пересування в ЄС винятково з метою роботи в цій компанії на території ЄС¹. Держава-член ЄС, до якої прибуває громадянин третьої країни – працівник європейської компанії, не має права вимагати обов'язкового отримання дозволу на працевлаштування від такої особи. Це правило діє винятково у випадку, коли така компанія знаходиться в державі-члені ЄС тимчасово і не має місця постійного ділового заснування².

§ 19.4.4. Доступ українських фізичних та юридичних осіб до свобод Внутрішнього ринку ЄС згідно з Угодою про асоціацію між Україною і ЄС

Угода про асоціацію між Україною і ЄС передбачає частковий доступ громадян України до свобод Внутрішнього ринку ЄС. Зокрема, ст.ст. 97–102 УА надають права громадянам України в'їжджати на територію ЄС або перебувати на цій території в будь-якому статусі, філіалам українських компаній в ЄС наймати чи використовувати працю громадян України, українським компаніям наймати громадян України для роботи інших осіб та під їх контролем за тимчасовими контрактами на працевлаштування. Проте за умовами УА українські компанії, засновані на території ЄС, мають право наймати та надсилати до власних філій чи дочірніх компаній в ЄС робітників чи службовців, які є громадянами України та належать до «основного персоналу» (англ. *key personnel*) (ст. 86 УА між Україною і ЄС). Дозволи на проживання та працевлаштування членів «ключового персоналу» в державі-члені видаються винятково на строк найму такої особи компанією. В'їзд і тимчасове перебування такого персоналу становить до 3-х років. Як

¹ Див.: Справа 62&63/81, *Seco v. Etablissement d'assurance contre la vieillesse et l'invalidite* (1982) ECR 223.

² Див.: Справа C-113/89, *Rush Portuguesa Lda v. Office National d'Immigration* (1990) ECR I-1417.

«ключовий персонал» визначається фізична особа-керівник чи особливо кваліфікований фахівець, який працює в українській компанії, який заснована, має дочірню компанію чи філію в ЄС, не менше 1-го року. Зокрема, до «ключового персоналу» належать: особи, що обіймають керівні посади в організації з повноваженнями на управління установою, відділом чи підрозділом установи, здійснення нагляду і контролю за роботою інших кадрів; особи, що мають повноваження на особисте здійснення, наймання і звільнення персоналу, а також особи, що мають нестандартні знання, які є суттєвими в галузі послуг, що надаються, тощо. «Ключовий персонал» користується правом вільного в'їзду до ЄС з метою роботи в компанії, а також рівними трудовими правами з працівниками ЄС. Оплата пенсій та соціальні права громадян України, що легально працювали в ЄС, мають регулюватися окремими договорами між Україною та ЄС. Крім того, в'їзд і тимчасове перебування в ЄС дозволяється випускникам-стажерам (англ. *graduate trainees*) (ст. 99 УА) терміном до 1 року, продавцям бізнес-послуг (англ. *business service sellers*) (ст. 100 УА) терміном до 90 днів протягом 12 місяців, постачальникам договірних послуг (англ. *contractual services suppliers*) (ст. 101 УА) та незалежним фахівцям (англ. *independent professionals*) (ст. 102 УА) на термін дії договору постачання послуг, але не більше 12 місяців.

§ 19.5. Реформа законодавства Європейського Союзу щодо статусу громадян третіх країн

Статус громадян третіх країн в ЄС зазнав значних змін після підписання Амстердамського Договору. Всі держави-члени ЄС, крім Великої Британії та Ірландії¹, приєдналися до Шенгенських угод² шляхом підписання Шенгенського Протоколу про інтеграцію

¹ Приєднання до Шенгенських угод Кипру, Болгарії та Румунії очікується після виконання певних політичних та правових вимог з боку ЄС. Норвегія та Ісландія є асоційованими членами Шенгенських угод.

² Див.: Шенгенські угоди: Угода про поступове скасування перевірок на спільних кордонах від 14 червня 1985 р. та Конвенція про застосування Шенгенської угоди від 14 червня 1985 р. про поступове скасування перевірок на спільних кордонах від 19 червня 1990 р.